

SIRKKU RINTAMÄKI

Löytöretkellä virren sieluun

Lectio praecursoria

Sirkku Rintamäen taiteilijakoulutuksen tohtorintutkinto tarkastettiin 2.3.2023 Sibelius-Akatemian kurssikeskus Kallio-Kuninkalan Leonora-salissa Järvenpäässä. Jatkotutkinnon aihe: Löytöretki virren sieluun – näkökulmia virren affektinmukaiseen toteuttamiseen. Opin- ja taidonnäytteeseen kuuluva tutkielma: Villivirrestä Virsileikkiin: virren luomisesta luovaan virteeseen. Tarkastustilaisuuden valvojana toimi MuT Peter Peitsalo. Lausunnon tutkinnon taiteellisesta osuudesta antoi lautakunnan puheenjohtaja MuT Annikka Konttori-Gustafsson. Lausuntonsa kirjallisesta työstä antoi dosentti, TaT Teija Löytönen. Sirkku Rintamäen kanssa musisoivat Titta Lampela ja Jussi Lehtipuu, laulu, Juho Punkeri, laulu ja viulu sekä Elsa Sihvola, sello. Myös yleisö lauloi mukana osassa tilaisuudessa esitetyistä Sirkku Rintamäen säveltämistä villivirsistä.

Musiikkiesitykset lektion aikana:

Kaisa Raittila (san.), Sirkku Rintamäki (säv.): *Taulu on tyhjä*

Irja Askola (san.), Sirkku Rintamäki (säv.): *Jumala, kutsutko minut tanssiin*

Kaisa Raittila (san.), Sirkku Rintamäki (säv.): *Siintelisit silmilleni*

Heimo Hatakka (san.), Sirkku Rintamäki (säv.): *Villejä virsiä*

Leena Ravantti (san.), Sirkku Rintamäki (säv.): *Virsi 902a Jumalamme, suuruuttasi*

Kaisa Raittila (san.), Sirkku Rintamäki (säv.): *Ole minulle*

Heimo Hatakka (san.), Sirkku Rintamäki (säv.): *Tämä matka* (4. säkeistö)¹

Alussa oli laulu. Minussa oli ja on laulu, jotakin, joka jo soi, huminaa, josta syntyy jotakin, joka soi. Laulua, sointia, joka syntyy uudelleen ja uudelleen, uutena niiden laulujen kaiuista, niiden laulujen versona, joita minulle on laulettu, joita minun kehooni on jäänyt kajahtelemaan. Alussa oli ja on tila, jossa on lupaus virrestä. Taulu on tyhjä, mutta tyhjyydessä soi jo.

¹ Esitetyt villivirret on julkaistu kokoelmassa Rintamäki 2022 (a & b) lukuunottamatta villivirttä *Siintelisit silmilleni* (ei julkaistu) sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjan lisävihkon virttä 902a *Jumalamme, suuruuttasi*.

MISTÄ LÄHDETTIIN?

Tämä tutkimusmatka, Löytöretki virren sieluun, sai alkusysäyksensä virsien ja yhteislaulujen sävellys- ja sanoitusseminaarista Päiväkummun kurssikeskuksessa vuonna 2010, tarkemmin sanoen sen Riihikirkossa, jossa syntyi laulu, villivirsi, virsi *Taulu on tyhjä* Kaisa Rahttilan sanoihin. Kun vuosia myöhemmin istuin Sibelius-Akatemiassa hahmottelemassa, millaisista aineksista mahdollinen jatkotutkintoni rakentuisi, tiesin, että virttä siinä ainakin olisi synnyteltävä. Halusin toteuttaa erilaisia musiikillisia haaveitani ja ylipäänsä koetella taiteilijansiipiäni, harjoittaa niitä lentämään yhä varmemmin ja rohkeammin. Tutkimuskohteekseni päätin valita jotakin aivan keskeistä kirkkomusiikissa. Halusin päästä syvemmälle virteen, siihen, mitä virsi on koskettavana ja vaikuttavana musiikkina. Halusin myös kyseenalaistaa fraasit ”synkäästä”, ”tylsästä” virrestä sekä vastustaa kirkkomusiikin työntämistä ja perääntymistä taide-musiikin ja dynaamisen, luovan musiikkielämän marginaaliin. Mietin, mitä voisni osaltani tehdä, jotta virsi ja sen luomisen polte ei sammuisi. Mietin, miten virsi voisi lähteä lentoon, olla koskettava, mukaansatempaava ja innostava. Syvennyin virteen musiikkina, niin yksilön toteuttamana kuin yhteisöllisenä taiteena suunnaten katseeni ja kutsuen mukaan myös ja erityisesti niitä, jotka ovat virren liepeillä, joille virsi ei ehkä vielä ole läheinen. Etsin matkakumppaneikseni ihmisiä, joille taiteen kieli resonoi ja jotka ovat valmiita lähestymään kanssani virttä avoimesti, uteliaasti ja herkästi.

Matkani virren sieluun on siis ollut matka virren syvään olemukseen, sen koskettavuuteen, herkkävireiseen toteuttamiseen ja luomiseen. Taiteellisen tohtorintutkintoni otsikoksi hahmottui ”Löytöretki virren sieluun – näkökulmia virren affektinmukaiseen toteuttamiseen”. ”Affektinmukainen” oli sana, josta lähdin tutkimusmatkallani liikkeelle. Sana ”affektio” merkitsee vaikutusta, koskettumista ja liikuttumista.² Ajattelen, että sana *affektinmukainen* liittyy tutkimukseni syvän sisäistyneen, tekstin sävyjä tulkitsevan virsimusisoinnin juurille, kuten Johann Sebastian Bachin virsitaiteeseen. Hän loi ja musisoi virttä yhtä rikkaasti kuin muutakin ajan musiikkia. Tutkimukseni edetessä sana affektinmukainen on kuitenkin osoittautunut rajalliseksi. Matkani on johtanut virsimusisoinnin kehollisuuden ja moniaistisuuden tunnistamiseen ja rikkaaseen soveltamiseen. Se on johtanut leikkiin. Leikki osoittautui sittemmin affektinmukaista täydentäväksi mutta myös kohdallisemmaksi, hedelmällisemmäksi ja tutkimukseeni kokonaisvaltaisemmin soveltuvaksi käsitteeksi.

TAITEELLISILLA POLUILLA

Löytöretkelle lähtiessään ei voi tietää, mitä tulee löytämään. Voi toivoa, että löytyisi mahdollisimman rikkaasti uutta. Siksi lähestyin virttä tutkintoni taiteellisissa osiois-

² Ks. esim. Deleuze (2012, 63–67, 84) ja Kurikka (2016, 87–89).

sa useista eri rooleista ja tehtävistä käsin, kuten laulajana, soittajana ja tulevaisuuden virren säveltäjänä, sekä erilaisista musiikillisista tulokulmista. Avaan seuraavaksi tarkemmin tutkintoni viiden taiteellisen osion sisältöjä, tavoitteita ja oivalluksia.

Ensimmäisen taiteellisen osion nimi oli ”Virsi kohtaa lapsen”. Olen työssäni kanttorina saanut johtaa muun muassa lapsi- ja nuorisokuoro Kannelkelloja, ja halusin aloittaa matkani virren sieluun, kohti koskettavaa, mukaansatempaavaa, luovasti ja herkästi toteutettua virttä juuri lasten kanssa. Tämä osio oli messu, jonka runkona toimi suomenkielinen ensiesitys Johan Varen Uglandin säveltämästä ja Eyvind Skeien sanoittamasta messusta *Barn i Guds tid, Lapsi Jumalan ajassa* lapsi- ja nuorisokuorolle, kaksille uruille sekä puhallinsoitinpainotteiselle yhtyeelle. Käännöksen teki Pekka Kivekäs. Olin syvästi vaikuttunut teoksen rikkaasta ja ilmaisuvoimaisesta tekstistä ja musiikista kuultuani sen Norjassa vuonna 2008. Teoksen sanoittajan Eyvind Skeien mukaan lapsille tulee tehdä parasta, mitä me pystymme luomaan. Heidän tai kenenkään muunkaan omaksumiskykyä ei tule aliarvioida. Tavoitteenani tässä osiossa oli luoda lapsia ja nuoria innostava, rikas liturginen kokonaisuus, jossa messusävellyksen toteuttamisen lisäksi haasteenani oli inspiroivien virsisovitusten laatiminen lapsi- ja nuorisokuorolle sekä itselleni uudennlaiselle soitinkokoonpanolle. Kokeilimme yhden virren alkusoittona linnunlauluimprovisaatiota, ja punoin sovituksiin monenlaista muutakin musiikillista leikkiä, kuten messun käsiohjelmaan värikoodein merkityt lauluosuudet kirkkosalin eri puolilla istuville virressä *Luodut, te Herraa kiittäkää*. Myöhemmin leikistä kehkeytyikin tutkimukseni keskeinen käsite. Lasten kanssa virttä luodessani opin myös jotakin tärkeää rohkeudesta: virressä, musiikin virtauksessa, yhteisessä luomisen tilassa, leikkiessä ei tarvitse pelätä mitään.

Toiseen oppinäytetilaisuuteen valmistautuessani syntyi sana *villivirsi*, johon palaan myöhemmin tässä lektiossa. Tämä osio, konsertti, saikin nimekseen ”Villivirsiä”, ja sen teemoina olivat uuden virren säveltäminen ja toteuttaminen sekä keskustelun herättäminen tulevaisuuden virrestä paneelikeskustelun muodossa. Myöhemmin samana vuonna 2016 julkaistiin suomen- ja ruotsinkieliset virsikirjan lisävihkot, joten keskustelu tulevaisuuden virrestä tuntui erityisen ajankohtaiselta. Pohdin ja pohdimme tuolloin muun muassa, saako virren luoda virreksi vai pitääkö odottaa komitean hyväksyntää ja millainen voisi ylipäänsä olla tulevaisuuden virsi. Sana villivirsi syntyiikin osittain tarpeesta löytää polku jähmettävästä virallisuudesta vapaampaan, luovuutta ruokkivaan virsiluomisen tilaan. Villivirsi tuntui myös osuvammalta sanalta perinteisistä virsistä varsin paljon poikkeaville virsilleni. Kokosin konsertin ohjelmiston omista sekä muiden säveltämistä uusista virsistä. Haasteenani oli aktivoida pääasiassa aikuisista koostuvaa yleisöä näiden virsien laulamiseen kuoron ja soitinyhtyeen tukiessa osallistumista sekä rohkaista heitä myös kollektiiviseen improvisointiin. Oivalsin, että mukaan lähtemistä edesauttavat lämpimän ja välittömän ilmapiirin luominen sekä sellainen esilaulu ja soitto, joka luo sekä turvallisuutta että jännittävää kutkuttavuutta. Villivirret saivat innostuneen vastaanoton, jopa niin, että päätimme muutaman muun tulevaisuuden virsistä innoittuneen kanssa julkaista

lisävihkoja täydentävän, vielä rohkeammin virren rajoja tunnustelevan virsikokoelman. Tämä kokoelma, *Villivirsiä* julkaistiin syksyllä 2022.

Kolmannessa opinnäytetilaisuudessa, ”Virsi ja vanha musiikki” -konsertissa toteutin virsiä vanhaan musiikkiin erikoistuneen laulu- ja soitinyhtyeen kanssa hyödyntäen etenkin 1600-luvun musiikin keinovaroja niin sovittamalla, lainaamalla, yhdistelemällä, muuntelemalla kuin improvisoimalla. Tavoitteenani oli laajentaa käsitystäni virren juurista ja muunneltavuudesta sekä osallistaa yleisöä edellistä osiota rohkeampaan improvisointiin, virren yhteiseen luomiseen. Keräsin kaikista muista paitsi ensimmäisestä osiosta kirjallista osallistujapalautetta. Tämän konsertin eräässä palautteessa kuvailtiin kokemusta syliksi, josta ei haluaisi lähteä pois. Toisessa palautteessa taas ehdotettiin: ”Tehdään tänne pesä.” Virren tilallisuuteen liittyvät pohdintani saivat tämän osion kokemuksistani ja palautteista tärkeitä rakennuspuita.

Taiteellisen opinnäytteen neljättä osiota suunnitellessani kirkastui yksi tutkinnon suurimmista oivalluksistani, leikin merkitys ja potentiaali yhteisen virren luomisen lähtökohtana, menetelmänä ja olotilana. Olin suunnitellut konserttia aikaisemmin nimellä Virsi ja improvisaatio, mutta käsitin, että leikki on sana, joka voi resonoida, kajahdella jokaisessa osallistujassa. Tutkimukseni ihmiskuvan mukaisesti jokainen on leikkivä ihminen, *homo ludens*. Leikki on jotakin syvempää, yhteisölliseen virren luomiseen soveltuvampaa kuin taitoa kysyvä improvisaatio. Leikki poistaa pelkoja siitä, osaanko, teenkö varmasti oikein. Oivalsin leikin olevan myös oman virren luomiseni ja virressä olemiseni perusta. Tässä osiossa etsin konkreettisia vastauksia tutkimuskysymykseeni, miten virttä voi luoda yhdessä toisten kanssa. Kehitin monitaiteellisen tiimin kanssa *virstileikin*, joka on valmistelevan työpajan ja konsertin muodostama kokonaisuus. Virstileikissä luodaan uutta virttä yleisön kanssa maalaen, tanssien, soittaen, laulaen ja jopa sanoittaen. Virstileikkiä kannattelee ammattimaisesti toteutettu musiikillinen ja muu taiteellinen turvaverkko, joka mahdollistaa erilaisista lähtökohdista tulevien ihmisten liittymisen mukaan, pitää huolta yhteisen leikin sujuvuudesta sekä johdattaa lempeästi mutta selkeästi tilanteesta toiseen.

Viimeinen opinnäytetilaisuuteni, ”Nykyvirsi”, punoi yhteen taiteellisen opinnäytteen langat. Loin lauluyhtyeen, tanssijan, kuvataiteilijan sekä kolmen soittajan kanssa moniaistisen virsitilan, jossa yhdistyivät tilaussävellykset, eri tavoin toteutetut villivirret, kuvataide, liike sekä runosta yleisön kanssa puhuen toteutettu virsi. Virren kokonaisvaltainen luonne, virrestä inspiroituminen, uuden virren luominen näkyi, tuntui ja kuului. Tanssin virttä.

TUTKIELMA: TUTKIMUSASETELMAN HAHMOTTUMINEN JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Taiteellisten osioiden ja etenkin virstileikin kokemisen jälkeen aloin hahmottaa, mistä, mitä ja miten minun tulisi tästä kaikesta kirjoittaa. Taiteellisen työni kautta

syntyneet oivallukset, tutkimustulokseni, kuten villivirsi, virsileikki ja virsitila hioutuivat erilaisten tukiopintojen, kirjallisuuden lukemisen, taiteellisten kokeilujen, kirjallisten harjoitteiden ja monien keskustelujen kautta tutkielmani keskeiseksi sisällöksi. Taiteellinen työ ja kirjoittaminen ovat tapahtuneet minussa pitkälti samoilla mekanismeilla, ne ovat kietoutuneet yhteen. Tutkielmani otsikoksi tuli *Villivirrestä Virsileikkiin: virren luomisesta luovaan virteeseen*.

Taiteilijalähtöinen taiteellinen tutkimus ja kehollisuus muodostavat tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen. Lähestyn tutkimuskohdettani, virttä ja sen luovaa toteuttamista taiteellisen tutkimuksen kautta kuvaten, mitä virrellä ja virressä juuri tässä tutkimuksessa tehtiin. Taiteilijalähtöisyys avaa minua tutkijana, eli sitä, mistä tulen ja miten olen tämän tutkimuksen kontekstissa. Virsi musiikkina ja ilmiönä on läpeensä kehollista. Kehollisuus on myös keskeistä taiteellisessa taiteilijalähtöisessä tutkimuksessa, jossa tutkija ei pyri neutraloimaan omaa persoonaansa tutkittavan asian saamiseksi keskiöön vaan on ja elää tutkimuskohteen kanssa mahdollisimman lähellä, aistien, kokien ja työstäen, kynärpäät savessa. Kehollisuus läpäisee tutkimiseni ja siitä kirjoittamisen. Se on perustana kosketukselle, intersubjektiivisuudelle ja tilallisuudelle, jotka sisältyvät tutkimukseni käsitteistöön.

Tutkintoni tehtävänä oli siis tutkia virttä luovana musiikkina etsien toisiinsa kytkettyjen taiteellisen työskentelyn ja kirjoittamisen kautta vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten virren määritelmä voi laajentua taiteilijalähtöisen taiteellisen tutkimuksen kautta? Miten leikin, kosketuksen, kehollisuuden, tilallisuuden ja intersubjektiivisuuden näkökulmat voivat rikastaa virren toteuttamista ja virsikäsitystä? Miten virttä voi luoda yhdessä toisten kanssa?

HERKKYYS JA MIXT-KIRJOITTAMINEN MENETELMINÄNI

Olen tutkinut virttä soittamalla, laulamalla, säveltämällä ja kirjoittamalla. Menetelmikseni löysin herkkyden ja mixt-kirjoittamisen. Ne vastaavat kysymykseen, miten tutkin soittamalla, laulamalla, säveltämällä ja kirjoittamalla. Herkkyys menetelmänä tarkoittaa minulle avautumista aistimaan ja koskettumaan, olemaan kekseliäs sekä teknisesti ja ajatuksellisesti nopeasti reagoiva. Se tarkoittaa itsessäni olevan luovuuden ja leikin herättelyä niin, että kykenen aistimaan ja vastaamaan ympäristöstä ja sisimmästäni nouseviin impulsseihin musisoinnillani. Tarvitsen herkkyyttä siihen, että niin musisointini kuin koko olemukseni voisi olla lämmin ja mukaan kutsuva. Herkkyys menetelmänä tarkoittaa herkkyyttä pyhyden ja mysteerin äärellä, toisen ihmisen ainutlaatuisuuden kunnioittamista, hienotunteisuutta ja herkkävireisyyttä kosketuksen eri ulottuvuuksissa, itsensä alttiiksi antamista, kajahtelemista. Tämä filosofi Gaston Bachelardin (2003, 12–18, 31–34, 42–45) termi on ollut tärkeä sanoittaja sille, mitä luomisen ensi hetkessä tapahtuu. Kajahtelu on haltioitumista uuden äärellä. Se herättää luomisvoiman.

Mixt-kirjoittaminen oli pitkän etsinnän tulos: jotta voisin kirjoittamalla luoda virttä, avata aihettani mahdollisimman moniulotteisesti, tarvitsin kielen, virsikielen, joka yhdistää erilaisia kirjoittamisen tapoja ja tasoja, kuten poeettista, tarinallista, kehkeytyvää, kajahtelevaa, kehollista kieltä sekä kriittis-analyttistä tutkimuskieltä. Jan Baetensin (2019, 13–22) ajatukset erilaisia tekstityyppejä yhdistävästä mixt-kirjoittamisesta taiteellisen tutkimuksen artikuloimiseksi, Walter Benjaminin (Elo 2018, 281–295) ajatukset maagisesta, taianomaisesta kirjoittamisesta sekä muun muassa Kirsi Heimosen (2009) väitöskirja *Sukellus liikkeeseen: liikeimprovisaatio tanssimisen ja kirjoittamisen lähteenä* johdattivat minua kohti mixt-kirjoittamisen menetelmää.

VIRSITILA, VILLIVIRSI JA VIRSILEIKKI

Mikä on virsi? Mitä löysin? Oma tutkimukseni on laajentanut aikaisempia virren määrittelyjä, tuonut uusia kerroksia, versoja siihen, mikä ja mitä on tämä yhdessä tai yksin toteutettu musiikillinen rukous, ylistys, hapuilu, ”laulu, jolla on jokin yhtymäkohta uskonnolliseen kysymyksenasetteluun”, kuten Hansson ja Straarup (2001, 9–19) muotoilevat niin sanotussa väljässä virsimääritelmässään. Olen löytänyt muun muassa virsitilan, villivirren ja virsileikin laajentamaan käsitystä siitä, mitä ja miten virsi voi olla.

Kathleen Coessensin (2014, 77–78) mukaan kaikki taide luo uutta tilaa – se laajentaa, muuttaa, uudistaa tilaa, jossa ollaan. Virsi on yhdessä luotua taidetta, joka luo uutta tilaa. Se on musiikkia, joka tuntuu. Virsitila syntyy virressä olemisessa, esimerkiksi silloin, kun virsi lauletaan. Se on uudistuva, muuntuva ja luova tila, johon jokainen osallistuja sekä muun muassa kulloinenkin akustiikka vaikuttavat. Virsi virtaa. Virren virtaan liitytään, kun virsi saa soivan muodon tai sitä ajatellaan. Joku veisaa aina jossakin. Virsi soi jo.

Villivirsi on niin ikään virren määrittelyn laajennus, mutta samalla myös inspiraationa ja työkalu uuden virren luomiselle. Määrittelin villivirttä tutkielmassani (2023, 89–90) seuraavasti: Villivirsi on virsi. Se tunnistaa juurensa, mutta versoo omalla tavallaan. Se on henkilökohtainen ja herkkä. Villivirsi on virsiluomisen tila. Villivirren luomisessa on tärkeää olla avoin sille, millaiseksi kyseinen villivirsi haluaa syntyä. Villivirsi on aito, herkkä. Sitä ei luoda laskelmoiden. Ei voi tietää, syntyykö helppoa vai vaikeampaa. Ei-vielä-tietäminen on tärkeä lähtökohta, villivirressä korostuu virren mysteeriluonne. Sitä luodaan usein ihan arkisesti, mutta ollen samalla avoimena salaisuudelle. Ajatus siitä, että virsi virtaa ja siihen virtaan liitytään, on myös villivirren luomisessa läsnä. Villivirsi on myös virren toteuttamisen inspiraationa. Villivirsi virtaa ja solisee, joskus jyystää ja pysäyttää, se tuntuu kehossa. Villivirren luova toteuttaminen edellyttää yhteistä herkistymistä aistimaan ja virtaamaan. Se voi sisältää yllätyksellisyyttä; villivirttä toteutettaessa ei voi täysin tietää,

mitä syntyy, mihin suuntiin ja tunnelmiin virressä oleminen johtaa.

Kesyntykö villivirsi, kun se päättyy virsikokoelmaan? Ajattelen, että villiyttä voi punoa kaikkiin virsiin. Yksi villivirsistäni päättyi virsikirjan lisävihkoon saaden otsikseen virsi 902a.

Virsideikki laajentaa niin ikään virsikäsitystä. Se avaa virren luomisen kaikille osallistujille. Virsideikissä virsi on leikkikenttä ja lelu. Virsideikissä virttä lähestytään luottavaisesti ja uteliaasti. Virsideikillä on säännöt: ne muistuttavat muun muassa lämpimästä, avoimesta ja hyväksyvistä asenteesta kaikkia leikkijöitä kohtaan. Virsideikki on sovellettavissa erilaisiin tilanteisiin ja kohderyhmille. Se koostuu uusista ja vanhoista sekä hetkessä luotavista virsistä ja virsikäytännöistä. Virsideikissä osallistujat luovat muun muassa uusia virsisanoituksia, 8-tavuisia rukouksia tai runoja, jotka liitetään kalevalaistyyppiseen sävelmään. Virsideikkiin sisältyviä erilaisia virsitoteutuksia yhdistää ajatus virrestä muuntavana, muunneltavana, kehollisena ja kokonaisvaltaisena, yhdessä luotavana tilana ja materiaalina.

KOHTI TULEVAA, TUTKIMUKSEN MERKITYS

Ajattelen, että virsi kajahteluna, pesänä, sylinä, villinä lentoon lähettävänä virtauksena, yllätyksenä, herkkänä ja rohkeana, räväkkänä räminänä ja syvänä hiljaisuutena on salaisuus. Siinä on läsnä mysteeri, Pyhän kosketus. Luovan virren salaisuuden äärellä oleminen voi olla innostavaa, koskettavaa, mukaansatempaavaa. Virren yhtäaikainen ikaikaisuus ja tässä hetkessä läsnä oloisuus, samanaikainen virtaaminen ja ajan pysäyttävä meditatiivinen rauhoittavuus on kaikki virren olemuksellisuutta, jota ei ole tarpeen eikä mahdollistakaan selittää täydellisesti auki sanoin, vangita yhteen määritelmään. Kun virttä määritellään, on syytä muistaa laulaa, soittaa ja hengittää virttä, liikkua virressä, luoda uutta virttä.

Tuntuu, että kuluneiden vuosien aikana jotakin on auennut, vapautunut, lähtenyt virtaamaan. Ei vain minussa, vaan laajemminkin. Ehkä katsoimme koko ajan laajentuvasta perspektiivistä; ehkä oikein tekemisen, konventionaalisuuden paine on hellittämässä. Ehkä kirkossa on jo avarruttu tai alettu avartua kohti kehkeytyvää, moniaistista virttä, joka ei kuulu vain siihen vihkiytyneille.

Virren voi luoda virreksi, vaikka virallisten virsikirjojen ja kirkkojen kaanoneihin valittavien virsien kokoelmat pysyisivätkin säädelyinä. Eri asia on, miten uudet virret ja myös virren luovat toteuttamistavat saataisiin laajasti kokeiltaviksi, käyttöön ja kehkeytymään edelleen.

Luova virsi, villivirsi, virsi muuttaa ihmistä. Tutkimukseni myötä ajattelen entistä vahvemmin, että virsi yhdistää meidät menneisiin veisaajiin ja niihin, jotka veisaavat jossain juuri nyt. Luova virsi luo yhteyttä ja lämpöä kanssaveisaajia, kanssaluojia kohtaan. Sille on mielestäni tänä päivänä paljon tarvetta. Kaipaamme sellaisia virsiä ja virren luomisen tiloja, joissa uskalletaan avautua kohti jotakin, mikä ei ole kokonaan

ennalta sovittua tai jonkun hallitsemaa. On selvä, että luovan virsitilan syntymiseen tarvitaan jonkinlaiset leikin säännöt, turvan tuova kehikko, mutta kehikon rakennuspuut voivat vaihdella järeämmistä tuskin havaittaviin.

Voi olla, että leikkiä ja jopa virsi-sanon käyttämistä vastustetaan muussa kuin oman perinteen ja oman virsinäkemyksen piirissä. Voi olla, että uuteen virteen, nykyvirteen ei ole tarvetta – virsi riittää ja voi hyvin sellaisena kuin sen on lapselta saakka omaksunut. Hyvä niin. Mutta jos ajattelen virttä nykypäivän kanttorina, virren sisäpiiriläisenä, koettaen tavoittaa filosofi Emmanuel Lévinasin (1996, 55; Heimonen 2009, 91) ajatusta vastuusta toisesta ihmisestä, koen vahvasti, että emme voi sulkeutua sisäpiiriin suojiin ja pitää aarretta vain itsellämme. Virsi kuuluu kaikille. Miten se voisi avautua niille, jotka ovat liepeillä? Miten virsi voisi kuulua myös vaikkapa niille, jotka eivät voi syystä tai toisesta laulaa? Tutkimukseni myötä kuuntelun, kehollisen virressä olemisen ja resonoimisen ulottuvuus on saanut uudenlaisia merkityksellisyyttä. Laulamminen ei ole ainoa tapa luoda virttä yhdessä. Voimme esimerkiksi lausua, leikkiä yhdessä runosta virttä; voimme luoda siihen kerroksellisuutta, erilaisia yhtäaikaisia osallistumisen tapoja ja resonoimisen mahdollisuuksia. Voimme toteuttaa virttä maalaamalla. Voimme tanssia. Voimme luottaa myös virren kuuntelemiseen kokonaisvaltaisena, antoisana osallistumisena. Siinäkin syntyy virsitiila. Voimme antaa itsemme ja virren alttiiksi, lahjaksi. Virsi ei lakkaa olemasta virsi, vaikka se ilmenisi uusin tavoin.

Virttä on tärkeää luoda luomisen ilosta ja vapaudesta käsin, pannen likoon koko muusikkoutensa, persoonansa ja herkkyytensä. Virttä on tärkeää luoda ottaen siihen muita mukaan. Virren tulee saada olla Musiikkia isolla alkukirjaimella, ei vain sanoja palvelevia säveliä ja kaikkia miellyttämään pyrkivää toteuttamista. Virren tulee saada olla sitä, mitä se myös on: taidetta. Sanaa taide ei pidä vierastaa. Taide voi olla tai se voi rikastaa uskon äidinkieltä; se voi mahdollistaa yhteisen, intersubjektiveisen kokemuksellisuuden tämän päivän pirstaloituvassa ja yksilökeskeisessä hengellisessä ja henkisessä ilmastossa. Jollemme uskalla luoda, aidosti, herkästi, koko potentiaalilla, kirkkomusiikki jättäytyy varmistelemään. Varmistelemisessa on pelkoa. Siinä voi olla myös yläpuolelle asettautumista, sen tietämistä, millainen virren tulee olla, millaisia virsiä toiset oppivat ja haluavat laulaa.

Tämä tutkimus on avannut tietä virren taiteelliselle tutkimukselle ja virsitutkimuksen kontekstissa uudenlaiselle virrestä kirjoittamiselle. Se on osoittanut, että virttä on hedelmällistä ja tärkeää tutkia taiteellisen tutkimuksen keinoin. Miten taiteellisen kirkkomusiikin tutkimuksen kautta syntyneet materiaalit, käytänteet, ideat ja oivallukset voisivat ylipäänsä rikastuttaa koko kirkkomusiikin kenttää, myös kansainvälisesti? Näen, että tarvitaan yhteistyötä kirkon ja Taideyliopiston sekä eri tutkimusverkostojen välillä. Tarvitaan joustavia, tarpeen mukaan muuntuvia tutkimustulosten jakamiseen ja edelleen käytännön tasolla kehittämiseen tähtäviä koulutusrakenteita sekä materiaalien kustantamis- ja levittämISRakenteita. Tarvitaan taiteellisten projektien tuottamista yhteistyössä sekä eri medioiden luovaa käyttämistä

niiden jakamisessa. Tarvitaan rahoitusta ja rohkeutta. Tarvitaan uskoa siihen, että taiteellinen tutkimus on arvaamattoman suuri voimavara nykypäivän ja tulevaisuuden haasteiden edessä kamppailevalle kirkolle. Kirkkomusiikin taiteellinen tutkimus ei kuitenkaan hyödytä vain kirkkoa ja sen piirissä toimivia, vaan sillä on valtavasti potentiaalia rikastuttaa myös yhteiskuntaa ja muuta taidemaailmaa. Kirkkomusiikin taiteellisen tutkimuksen merkittävyys voi näyttäytyä yhteiskunnassa silloin, kun tutkijat uskaltavat tehdä yhteistyötä, näkymään ja kuulumaan, panemaan itsensä likoon taiteilijoina, keskustelijoina, ihmisinä myös kirkon ulkopuolella. Virren olemuksellisen yhteisöllinen luonne ja pyhyden ulottuvuus voivat puhutella, kutsua mukaan, tuoda kaivattua lämpöä ja armollisuutta myös usein varsin kilpailuhenkiseen taidealalle.

Unelmoin, että virsi elää ja voi hyvin tulevaisuudessakin niin perinteisesti kuin villimmin toteutettuna. Unelmoin, että virsi yhteisöllisenä ja monille muistijalkia jo lapsuudessa synnyttäneenä voimavarana voisi olla tulevaisuudessa myös uudenlaisen kohtaamisen ja resonoinnin paikka, jota jokaisen siihen osallistujan luovuus synnyttää ja rikastaa. Kohtaaminen voi sekä musiikin oman emotionaalisen ja kehollisen vaikuttavuuden että virren monitasoisten merkityssisältöjen ansiosta olla erityisen syvä kokemus. Voisiko villivirsi, nykyvirsi, tulevaisuuden virsi olla kosketuksen, koskettavuuden tapahtumapaikka, jossa meissä alkaa virrata? Kun oikein soittamisen, kaikkien miellyttämisen ja jännittämisen paine hellittää musiikin virtaukseen liittymässä? Kun kaikkea ei koeteta selittää auki, kun opettaminen vaihtuu ihmetteilyyn, Pyhän äärellä hengittämiseen?

LÄHTEET

- Bachelard, Gaston 2003. *Tilan poetiikka*. Suom. Tarja Roinila. Helsinki: Nemo.
- Baetens, Jan 2019. Writing Cannot Tell Everything. Teoksessa Corina Caduff & Tan Wälchli (toim.) *Artistic Research and Literature*. Paderborn: Wilhelm Fink Verlag. 13–22.
<https://doi.org/10.30965/9783846763339>
- Coessens, Kathleen 2014. The Web of Artistic Practice: A Background for Experimentation. Teoksessa Darla Crispin & Bob Gilmore (toim.) *Artistic Experimentation in Music: An Anthology*. Leuven: Leuven University Press. 69–82. <https://doi.org/10.11116/9789461661661>
- Deleuze, Gilles 2012. *Spinoza. Käytännöllinen filosofia*. Suom. Eetu Viren. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Elo, Mika 2018. Ineffable Dispositions. Teoksessa Michael Schwab (toim.) *Transpositions: Aesthetico-epistemic Operators in Artistic Research*. Leuven: Leuven University Press. 281–295.
<https://doi.org/10.11116/9789461662538>
- Hansson, Karl-Johan & Straarup, Jørgen 2001. Psalmen i kultur och samhälle: om Nordhymns enkärundersökning. Teoksessa Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin ja Jørgen Straarup (toim.) *Dejlig er jorden: psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Åbo: Åbo Akademis förlag*. 9–19.
- Heimonen, Kirsi 2009. *Sukellus liikkeeseen. Liikeimprovisaatio tanssimisen ja kirjoittamisen lähteenä*. Acta Scenica -julkaisusarja. Helsinki: Esittävien taiteiden tutkimuskeskus Tutke.
<http://hdl.handle.net/10138/33936>
- Kurikka, Kaisa 2016. Kolmen pisteen tunteet: Ilmari Rantamalan Harhama ja eksessin affektit. Teoksessa Anna Helle ja Anna Hollsten (toim.) *Tunteita ja tunteuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: SKS. 85–108.
- Lévinas, Emmanuel 1996. *Etiikka ja äärettömyys. Keskusteluja Philippe Nemon kanssa*. Suom. Antti Pönni. Helsinki: Gaudeamus.
- Rintamäki, Sirkku 2023. *Villivirrestä Virsileikkiin: virren luomisesta luovaan virteeseen*. Taiteilijakoulutuksen mukaisen musiikin tohtorin tutkinnon tutkielma. EST 71. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-307-6>
- Rintamäki, Sirkku et al. 2022a. *Villivirsiä*. Laulukirja. Helsinki: Sulasol.
- Rintamäki, Sirkku et al. 2022b. *Villivirsiä*. Säestyskirja. Helsinki: Sulasol.
- Virsiäkirjan lisävihko* 2016. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 2015 hyväksymä virsiäkirjan lisävihko. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja.